

Nr 40.

Ankom till riksdagens kansli den 28 april 1936 kl. 10 f. m.

Utlåtande i anledning av väckta motioner om beredande av möjlighet till uppdelning av avdikningslån vid jorddelning.

Andra lagutskottet har till behandling i ett sammanhang förehaft två inom riksdagen väckta, till lagutskott hänvisade motioner, nämligen motionen nr 213 i första kammaren av herr *Gabrielsson m. fl.* samt motionen nr 482 i andra kammaren av herr *Hagman m. fl.*

I motionerna, vilka äro likalydande, har hemställts, att riksdagen i skrift till Kungl. Maj:t måtte anhålla om utredning och förslag till lagbestämmelser, varigenom möjlighet bereddes till uppdelning av avdikningslån å de fastigheter, som uppkommit genom delning av fastighet, vilken besvärades av sådant lån.

Beträffande de skäl, som anförts till stöd för berörda hemställan, får utskottet hänvisa till motionerna.

Over motionerna har utskottet i den ordning § 46 riksdagsordningen föreskriver begärt yttrande av lantmäteristyrelsen, lantbruksstyrelsen och statskontoret. För innehållet i de yttranden, som avgivits av nämnda myndigheter, lämnas redogörelse nedan i detta utlåtande.

Lantmäteristyrelsen, som i sitt yttrande ingående redogjort för gällande bestämmelser på förevarande område, har anfört följande:

I motionerna avses närmast möjliggörande av en uppdelning av återbetalningsskyldigheten i sådant fall, då fastighet delats efter det beslut meddelats om ordningen för avdikningslåns återbetalning. Såsom nedan skall visas, torde emellertid anledning föreligga att i detta sammanhang till behandling upptaga jämväl frågan om grunderna för den ursprungliga fördelningen.

Vid syneförrättning rörande företag enligt 7 kap. vattenlagen skola jämlikt stadgande i 10 kap. 67 § samma lag, sedan erforderliga sammanträden hållits och alla vid syneförrättningen förefallande frågor blivit utredda, syne-
männen upprätta utlåtande angående företaget. Skola två eller flera med skilda andelar deltaga i företaget, skall utlåtandet innehålla särskild längd, vilken beträffande mark, som genom företaget vinner torrläggning, skall innehålla uppgift för varje fastighet å markens värde före och efter företaget. Enligt 7 kap. 23 och 37 §§ vattenlagen gäller såsom huvudregel, att delägare i företaget skall deltaga i kostnaderna därför i mån av värdet av den båtnad hans mark därigenom beredes. I den ovanberörda till utlåtandet hörande längden skola enligt 10 kap. 67 § upptagas såväl den å »varje fastighet» be-

löpande anparten i kostnaden för företaget med noggrant angivande av »egendom», som med delaktigheten avses, som ock det belopp, vartill kostnaden för företaget beräknats. Sedan sakägarna därefter beretts tillfälle att framställa erinringar, skall enligt 10 kap. 70 § slutligt utlåtande avgivas, förrättningen avslutas samt besvärshänvisning lämnas. Lämnas syneförrättningen oklandrad, går enligt 10 kap. 75 § utlåtandet i verkställighet i den ordning, som för laga kraft ägande dom är stadgad.

Gällande bestämmelser angående villkoren för lån från statens avdiktningsslånefond äro meddelade i kungl. kungörelsen den 11 juni 1926, (nr 258), vilken i samband med tillkomsten av lagen den 14 juni 1929 (nr 164) om kronans förmånsrätt för avdiktningsslån i vissa delar ändrades genom kungörelsen den 14 juni 1929 (nr 166). Gången är i huvudsak följande. Förslag till utförande av företag, vartill lån sökes, skall vara upprättat vid syneförrättning enligt 10 kap. vattenlagen. Till Kungl. Maj:t ställd ansökning om statslån skall vara åtföljd av bland annat nämnda förslag samt insändas till lantbruksstyrelsen, som med eget yttrande överlämnar ärendet till Kungl. Maj:t för prövning samt för fastställelse av arbetsplanen. Med den, som mot åtnjutande av lån från statens avdiktningsslånefond åtager sig ett torrläggningsarbete, skall lantbruksstyrelsen upprätta skriftligt kontrakt, som av styrelsen å Kungl. Maj:ts och kronans vägnar antages, och varigenom låntagaren förbinder sig bland annat att inom bestämd tid fullgöra arbetet i enlighet med arbetsplanen, samt att bestrida vad till företagets fullbordande må erfordras utöver beviljat lån och det statsbidrag, som må utgå av statens avdiktningsslag. Låntagare har vidare att till statskontoret överlämna bland annat med borgen eller annan säkerhet försedd skuldförbindelse, innehållande vederbörandes åtagande att, intill dess beslut enligt 2 § i lagen den 14 juni 1929 om kronans förmånsrätt före avdiktningsslån eller motsvarande äldre stadganden meddelats och vunnit laga kraft, ansvara för lånets återbetalning. Sedan kontraktet, för vars fullgörande skall ställas av lantbruksstyrelsen godkänd säkerhet, avslutats, har lantbruksstyrelsen att därom underrätta statskontoret samt lämna statskontoret uppgift å den eller de fastigheter, för vilka lånet beviljats. Lånet utbetalas av statskontoret efter lantbruksstyrelsens bestämmande, en första del då arbetet påbörjats och återstoden i den mån arbetets fortgång styrkes. Då lånet eller första delen därav utbetalats, skall statskontoret därom ofördröjligen underrätta länsstyrelsen och därvid överlämna uppgift om lånet samt å den eller de fastigheter, för vilka lånet beviljats. Länsstyrelsen åligger att omedelbart översända uppgiften till inskrivningsdomaren. Blii sedermera fastighet, som upptagits i uppgiften, utesluten från delaktighet i företaget, eller meddelas beslut om indragning av lånet eller om återfordrande av lånet eller utbetald del därav, skall även härom lämnas uppgift till inskrivningsdomaren. Sedan torrläggningsarbetet blivit slutligen avsynat och av lantbruksstyrelsen godkänt, åligger det nämnda styrelse att därom underrätta statskontoret, varefter länsstyrelsen har att efter framställning från statskontoret meddela beslut om ordningen för lånets återbetalning samt, där flera fastigheter skola ansvara för återbetalningen, om lånets fördelning å dessa fastigheter. I samband med beslutets meddelande åligger länsstyrelsen att lämna inskrivningsdomaren besked om den eller de i den förberörda vid lånets utbetalande meddelade uppgiften upptagna fastigheter, vilka av annan anledning än att de uteslutits från delaktighet i företaget befunnits icke böra svara för lånets återbetalning. Sedan beslutet vunnit laga kraft, skall länsstyrelsen underrätta inskrivningsdomaren om de årliga avbetalnings- och räntebeloppen ävensom översända avskrift av beslutet till magistraten eller häradskrivaren för debiterings verkställande. De årliga avbetalnings- och räntebeloppen

skola därefter, i den mån de förfalla till betalning, under särskild rubrik uppbäras och redovisas i samband med den allmänna kronouppbörd.

Enligt den ovanberörda lagen om kronans förmånsrätt för avdikningslån äger kronan, sedan beslut meddelats om ordningen för lånets återbetalning samt, där flera fastigheter skola ansvara för återbetalningen, om lånets fördelning å dessa fastigheter, för de årliga avbetalnings- och räntebelopp, som sålunda bestämts, lika rätt i fastighet, vilken lånet blivit påfört, som för avgäld av fast egendom, varom i 17 kap. 6 § handelsbalken sägs. De uppgifter, vilka enligt vad ovan sagts inkomma till inskrivningsdomaren, skola införas i inteckningsprotokollet och anmärkas i fastighetsboken. Visar hos inskrivningsdomaren ägare av fastighet, beträffande vilken anteckning om lån sålunda gjorts i fastighetsbok, att ändring skett i förhållande, som framgår av boken, eller att han vunnit befrielse från delaktighet i företaget i därför tidigare stadgad ordning, eller att han till fullo betalt på fastigheten belöpande andel i lånet, skall anteckning därom göras i inteckningsprotokollet och fastighetsboken.

Fastighet angående förhållanden, som nyss sagts, skola anmärkas i gravationsbevis, som utfärdas rörande fastigheten.

Ordet »fastighet» användes i vattenlagen liksom i ett stort antal andra lagar och förordningar, som icke direkt gälla fastighetsregistreringen och inskrivningsväsendet, utan att närmare definieras. Innebörden är också i olika författningar växlande. Endast i en lag, nämligen lagen den 25 april 1930 om delning av fastighet vid ändring i rikets indelning m. m., har ordet definierats. Enligt lagens 1 § sista stycket förstås med fastighet, »vad som enligt gällande bestämmelser skall såsom särskild fastighet redovisas i fastighetsregister». Utan tvivel är det även vid syneförrättning enligt vattenlagen av behovet påkallat, att anslutning vinnes till den i jordregister och fastighetsregister för stad redovisade, för fastighetsbokföringen grundläggande fastighetsindelningen, enär eljest föreskriven anteckning i fastighetsbok om fastighet ålagd återbetalningsskyldighet för avdikningslån icke kan med säkerhet verkställas. Före tillkomsten av 1929 års lag om kronans förmånsrätt för avdikningslån var behovet av anslutning till fastighetsregistrens fastighetsredovisning icke så framträdande, emedan enligt då gällande bestämmelser (kungl. kungörelserna den 13 juni 1845 [nr 20 sid. 1] och den 3 november 1848 [nr 49 sid. 2]) anteckning om »hemman» åliggande återbetalningsskyldighet för beviljat odlingslån skulle göras i jordeboken, till vilken också den i lagen den 20 juni 1879 om dikning och annan avledning av vatten använda terminologien anslöt sig. Enligt 49 § nämnda lag skulle sålunda den till förrättningsmännens utlåtande hörande särskilda längden för varje i företaget deltagande »hemman, hemmansdel eller annan lägenhet» upptaga dess »namn, nummer, eller annan beteckning och ägare» m. m. Med lägenhet avsågs i jordeboken under särskilt nummer upptagen, för sig bestående lägenhet, således ej lägenhet tillkommen genom jordavsöndring. Detta föranledde svårigheter, då jord hörande till avsöndrad lägenhet förbättrades, emedan vissa länsstyrelser ansågo att återbetalningsskyldighet för beviljat odlingslån ej kunde åläggas sådan lägenhet utan borde åvila stamfastigheten. Med föranledande härav utfärdades den 9 oktober 1914 en kungl. kungörelse (nr 280), vari föreskrevs att vad i kungörelserna den 13 juni 1845 och den 3 november 1848 stadgades om odlingslåns fördelning mellan hemman skulle utsträckas att gälla »varje medelst det av lånet understödda företaget förbättrad fastighet — vare sig hemman, hemmansdel, i jordeboken upptagen självständig lägenhet eller för alltid avsöndrad lägenhet — för vilken grunden för delaktigheten i företaget och därmed förenade kostnader blivit i vederbörlig ordning bestämd».

Från början synes i allmänhet hava rätt ganska orediga begrepp om vad som i vattenlagen menades med »fastighet» och i 1914 års kungörelse med »hemmansdel». Endast undantagsvis torde man hava varit så sträng i sin uppfattning, att såsom hemmansdel räknats endast sådan del av hemman, som i laga ordning utbrutits genom skifte, hemmansklyvning eller ägostyckning. Även sådan kvotdel av hemman, som utbrutits genom sämjedelning, ävensom sådan upplåtelse av viss till läge och gränser bestämd ägovidd, varvid visst mantal eller skattetal beräknats å det försålda området, torde ganska allmänt vid såväl syneförrättningar som fördelning av betalningsskyldighet för beviljade odlingslån hava behandlats på samma sätt som i laga ordning utbrutna hemmansdelar. För övrigt skedde ofta vid syneförrättningarna fastighetsredovisningen på sådant sätt, att det icke var möjligt att utreda sambandet mellan denna och den genom laga delningar åstadkomna fastighetsindelningen. Allt eftersom jordregisterarbetet framskred, framstodo olägenheterna härav i tydligare dager, särskilt sedan det blivit allt vanligare att även lantmätarnas medverkan i en eller annan form påkallades för utredning av fastighetsförhållandena, innan beslut om fördelning av odlingslån av länsstyrelserna meddelades. Sedan en överlantmätare hos lantmäteristyrelsen anmält, att lantbruksingenjören i länet upprättade fördelningslängder rörande delaktighet i torrlägningsföretag utan föregående fastighetsutredning, och att till följd härav, då länsstyrelsen infordrade överlantmätarens yttrande i frågor rörande fördelning av återbetalningsskyldigheten för beviljade odlingslån, hans arbete försvårades, anmodade styrelsen genom cirkulärskrivelse den 7 april 1924 övriga överlantmätare i riket att till styrelsen inkomma med upplysningar om deras erfarenhet på området. De inkomna svaren visade, att förhållandena i de olika länen voro väsentligen olika, men att på det hela taget föreskrifter rörande fastighetsutredningen voro erforderliga. Den 17 april 1924 utfärdade också lantbruksstyrelsen ett cirkulär till statens lantbruksingenjörer, vari föreskrevs, att sådan fastighetsbeteckning, varom stadgas i kungl. förordningen den 13 juni 1908 angående jordregister och i lagen den 12 juni 1917 om fastighetsbildning i stad, därefter skulle, där jordregister eller fastighetsregister funnes upplagt, införas i de av lantbruksingenjör vid syneförrättning enligt 10 kap. vattenlagen upprättade handlingar och därtill hörande plankartor. Härigenom åstadkoms en avsevärd förbättring, men någon enhetlig praxis i fråga om grunderna för länsstyrelsernas beslut rörande avdikningslåns fördelning ävägabragtes icke härigenom.

Upplysande härutinnan äro de skrivelser, som från länsstyrelserna inkommit till lantbruksstyrelsen såsom svar på en nämnda styrelses rundskrivelse den 6 maj 1927, vari hemställdes att länsstyrelserna ville dels lämna upplysning om det förfaringsätt, som inom respektive län tillämpades vid fördelning av odlingslån, dels ock avgiva uttalande om behovet av enhetliga bestämmelser beträffande verkställandet av sådan fördelning samt eventuellt avgiva förslag angående det närmare innehållet av sålunda ifrågasatta bestämmelser. I fråga om tillämpad praxis hänvisa många länsstyrelser till bifogade yttranden av vederbörande lantbruksingenjörer, som i regel varit länsstyrelserna behjälpliga med uppgörande av förslag till fördelning. Endast i ett fåtal län har förekommit, att sådant förslag uppgjorts av andra personer, exempelvis överlantmätare, landsfiskaler, nämndemän, skiftesgodemän, kronofogdar, häradsskrivare eller sakägarna själva. Flera länsstyrelser hava framhållit, att det mest bekymmersamma varit att kunna åstadkomma en tillförlitlig fastighetsutredning till grund för fördelningen, och för detta ändamål har på sina håll påfordrats medverkan av överlantmätare och inskrivningsdomare. Särskilt vid äldre syneförrättningar hade den till grund för förrätt-

ningsmännens utlåtande liggande fastighetsutredningen ofta visat sig vara bristfällig och i behov av rättelse och komplettering, innan något beslut om låns fördelning kunde grundas därpå.

Flera lantbruksingenjörer hava särskilt berört spørgsmålet om rätta förfarandet, då fastighet delats under tiden mellan lånets beviljande och dess fördelning. Sålunda framgår att inom Stockholms, Uppsala och Kristianstads län i dylikt fall de nya fastighetsgränserna inlagts på den till syneförrättningen hörande kartan, varefter de på den odelade fastigheten beräknade båtnadsvärdena och de med ledning därav beräknade andelarna av kostnaderna för företaget fördelats på de nya jordregisternumren enligt de fastställda grunderna för fördelningen, varefter lånet fördelats på samtliga i lånet delaktiga fastigheter enligt de grunder, som tillämpats vid lånets beviljande. Lantbruksingenjören i Gävleborgs län har ställt sig tveksam, men ansett att om exempelvis en låntagare försålt vissa områden, vari ej inginge någon del av den förbättrade jorden, och därvid förutsatts, att de fransålda delarna ej skulle hava del i odlingslåneskulden, hinder icke mötte att hela skulden lades på låntagarens kvarvarande fastighet. Frånvaron av klara bestämmelser syntes emellertid i händelse av olika meningar mellan köpare och säljare kunna leda till rättsliga komplikationer. En generell regel, att låntagarens ursprungliga genom lånet förbättrade egendom i sin helhet skulle svara för lånets återbetalande, syntes vara den naturligaste och, sedan den inarbetats i allmänna medvetandet, mest ägnad att förebygga missförstånd.

Sistnämnde lantbruksingenjör har även berört de svårigheter, som uppkomma genom att fastighet sämjevis delats. Han hade i sådant fall brukat i fördelningslängden införa låntagarens skattetal med uppgift, att detsamma utgjorde del av visst registernummer. Detta förfaringsätt hade emellertid icke godkänts av landskontoret, som ansett att andra fastigheter än sådana, som kunnat identifieras i jordregistret, icke borde redovisas i fördelningslängden, och i följd härav hade i stället i längden införts registernumrets hela skattetal. Lantbruksingenjören hade föreslagit att i sådant fall en anteckning skulle göras i fördelningslängden om att lånet berörde endast viss del av hemmanet, men vore likväl icke fullt viss om att icke framtida olägenheter kunde uppkomma genom detta förfaringsätt. — Här berörda svårigheter hänföra sig uppenbarligen även till sådana sämjedelningar, som skett före syneförrättningen.

Enligt vad lantmäteristyrelsen inhämtat föranledde lantbruksstyrelsens förberörda enquête vid ärendets föredragning den 6 mars 1930 ej någon styrelsens vidare åtgärd, enär genom 1929 års lagstiftning tillräcklig säkerhet ansågs vara åstadkommen för en tillförlitlig identifiering av fastigheter, som beröras av torrlägningsföretag.

Den praxis, som sålunda enligt ovannämnda lantbruksingenjörers vitsordande tillämpats vid fördelningen av odlings- eller avdikningslån, står emellertid i strid mot rättspraxis, enligt vilken lånet skall, utan avseende å under mellantiden skedda lagliga fastighetsuppdelningar, fördelas endast mellan de fastigheter, för vilka delaktighet i företaget fastställes vid syneförrättningen. (Se rättsfall i regeringsrättens årsbok, beträffande delning genom laga skifte eller hemmansklyvning: 1929 not. Jo 45, 1932 not. Jo 11, 1933 not. Jo 43; genom ägostyckning: 1931 not. Jo 26, 1933 not. Jo 5; genom avsöndring eller avstyckning: 1916 ref.-nr 37, 1929 ref.-nr 40, 1931 not. Jo 50. Se även N. J. A. 1928 sid. 360.) Vidare har fastslagits, att ett ecklesiastiskt boställshemmans indelning i prästgård och löneboställe icke föranleder att återbetalningsskyldigheten skall fördelas mellan dessa (Regeringsrättens årsbok 1930 ref.-nr 58, 1931 not. Jo 74).

Sedan fastighet genom länsstyrelsens beslut påförts viss återbetalningskyldighet för erhållet avdikningslån, kan, om fastigheten därefter delas, länsstyrelsen icke på jordägarnas begäran verkställa någon fördelning av återbetalningsskyldigheten mellan delfastigheterna, utan deras ansvar är reglerad i annan ordning (Regeringsrättens årsbok 1929 not. Jo 24, 1934 not. Jo 28).

Vad angår påföljden av att fastighet, som utgör pant för odlingslån, delas, finnas särskilda bestämmelser därom meddelade endast för vissa fall, nämligen beträffande *avstyckning enligt jorddelningslagen* i denna lags 19 kap. 24 §, beträffande *avstyckning enligt fastighetsbildningslagen* i denna lags 5 kap. 16 § samt beträffande *avstyckning enligt lagen den 25 april 1930 om delning av fastighet vid ändring i rikets indelning m. m.* i denna lags 18 §. Enligt förstnämnda lagrum skall, om det avstyckade området ensamt eller tillsammans med vad redan må vara från fastigheten avsköndrat eller avstyckat utgör mer än en femtedel av fastighetens ärovidd, i fråga om det avstyckade områdets ansvar vad i 37 § 3 mom. av förordningen den 16 juni 1875 angående inteckning i fast egendom är stadgat om avsköndrad lägenhets ansvar för intecknad gäld äga motsvarande tillämpning. I detta fall är det avstyckade området sålunda subsidiärt ansvarigt. Under femtedelen är avstyckat område fritt från ansvar för lånet. Enligt 5 kap. 16 § fastighetsbildningslagen i dess nuvarande lydelse svarar ett enligt nämnda lag avstyckat område primärt gemensamt med stamfastigheten, så länge denna och det avstyckade området äro i samma ägares hand, men i och med det att fastigheterna komma i olika ägares händer nedsättes beträffande det avstyckade området ansvaret till att bli endast subsidiärt. Enligt samma paragraf i dess ursprungliga lydelse — den ändrades genom lag den 13 maj 1921 (nr 199) — svarade avstyckat område alltid subsidiärt för sådant åliggande varom här är fråga. Enligt 18 § i 1930 års lag skola beträffande område, som avstyckas med tillämpning av denna lag, gälla jorddelningslagens eller fastighetsbildningslagens ovanberörda bestämmelser, beroende på styckningsfastighetens belägenhet inom den ena eller andra lagens tillämpningsområde före meddelandet av förordnande eller beslut, som avses i lagens 1 §.

Vad angår område, som *avsöndrats* enligt lagen den 27 juni 1896 om hemmansklyvning, ägostyckning och jordavsöndring, är sådan lägenhet med nedan angivet undantag fri från ansvar för avdikningslån, som vid tiden för upplåtelsen belastade stamfastigheten. Genom lag den 12 maj 1917 (nr 273) infördes i 27 § av 1896 års lag ett stadgande, enligt vilket avsöndring för genomförande av tomtindelning medgavs i obegränsad utsträckning och utan föregående upplåtelse, och i samband därmed föreskrevs beträffande sådan avsöndrings ansvar för odlingslån samma regler, som enligt vad ovan sagts numera gälla i fråga om område, som avstyckas enligt jorddelningslagen. Detta stadgande blev dock av föga betydelse, enär det upphävdes redan genom lag den 13 maj 1921 (nr 204) i samband med att i 29 § av 1896 års lag förbud stadgades mot avsöndring inom tomtindelade område.

I fråga om andra slag av fastighetsdelning än de ovan nämnda finnas ej några bestämmelser meddelade i förevarande ämne, utan för uttrönande av ansvaret har man endast att hålla sig till grunderna för de ovan angivna undantagsbestämmelserna. Vad då först angår *laga skifte (hemmansklyvning)* kan ej råda någon tvekan därom, att genom sådan förrättning utbrutna kvotdelar av en fastighet äro gemensamt primärt ansvariga, vare sig skiftet sker enligt jorddelningslagen eller enligt 6 kap. fastighetsbildningslagen. Det samma gäller, då fastighet å landet delats genom *ägostyckning*. Mera oviss är vilket ansvar, som åvilar område, som avstyckats genom *tomtindelning*. Enligt huvudregeln beträffande stad borde stadstomt svara primärt gemen-

samt med stamfastigheten, och detta synes rimligt. Å landet däremot skulle enligt den där gällande huvudregeln tomt, som bildas av del av en i mantal satt fastighet, vara fri från ansvar, men konsekvenserna härav synas med hänsyn till den obegränsade rätten att från fastighet avskilja mark genom tomtindelning högst betänkliga. Om exempelvis inom ett byggnadsplaneområde en mindre hemmansdel i dess helhet konsumerades av tomter och gator, skulle, sedan tomterna rättsligen bildats, ansvaret för återbetalningen av dikningslånet komma att vila endast på den relativt värdelösa gatumarken. Uppenbart är i alla händelser att ett så ordnat ansvarsförhållande icke överensstämmer med den tankegång, som låg till grund för de ovanberörda genom lagen den 12 maj 1917 (nr 273) i 27 § av 1896 års lag införda bestämmelserna. För sin del vågar lantmäteristyrelsen icke uttala någon bestämd mening angående tomters ansvar för avdikningslån, utan anser sig endast böra framhålla, att i saknad av föreskrift i ämnet allmän och enskild rätt synes kunna äventyras.

Av det nu anförda torde framgå, att det ofta kan vara besvärligt att utreda, vilket ansvar för återbetalning av avdikningslån, som åvilar fastighet, tillkommen genom delning efter det lånet beviljats eller fördelats. I de flesta fall sakna både säljare och köpare förutsättningar för att kunna komma till någon klarhet härutinnan även med ledning av gravationsbevis. Huru vanskligt är det exempelvis icke att avgöra, om ett avstyckat område på grund av stadgandet i 19 kap. 24 § är subsidiärt ansvarigt för dikningslånet eller fritt från ansvar. Och om också områdets subsidiära ansvar kunnat konstateras, så gäller det att även bedöma hur stor risk, som kan vara därmed förenad. Det må i detta avseende framhållas, att vid långt framskriden uppdelning av en fastighet genom avsöndring eller avstyckning — återstoden av stamfastigheten utgöres kanske endast av till nödiga vägar använd mark — de sist avstyckade fastigheternas risk är avsevärd, oaktat ansvaret endast är subsidiärt. Det är, såsom i de förevarande motionerna framhålles, påtagligt, att den ovissheit på ifrågavarande område, som sålunda råder, föranleder olägenheter bland annat vid styckning av större egendomar till småbruk. Särskilt olägligt är att för närvarande intet annat sätt att göra en delfastighet fri från gravation, varom här är fråga, finnes än att helt inlösa det på fastigheten vilande avdikningslånet.

Såsom bevis för att på sakkunnigt håll det nuvarande tillståndet anses otillfredsställande förtjänar även nämnas, att Föreningen statens lantbruksingenjörer den 7 oktober 1930 gjort underdånig framställning rörande komplettering i visst avseende av gällande bestämmelser rörande avdikningslån. vari uttalas det önskemålet, att föreskrifter måtte meddelas *dels* om de grunder, efter vilka fördelningen skall ske, då fastighet, för vilken odlingslån medgivits, delats, innan fördelningsbeslutet kommer till stånd, *dels ock*, därest fastighet delas efter beslutet, om det ansvar, vari delfastigheterna där-efter stå för lånets återbetalande. Såvitt för lantmäteristyrelsen är känt har denna framställning ännu icke föranlett någon Kungl. Maj:ts åtgärd.

Ett spörsmål, som synes vara av alldeles särskild vikt att taga under övervägande, är, huru vid fördelning av återbetalningsskyldigheten för avdikningslån rätteligen bör förfaras med fastigheter, som utbrutits allenast genom samsjedelning. Till belysande härav må först i korthet redogöras för vissa omständigheter beträffande följande rättsfall från Stockholms län.

N. J. A. 1908 ref. 92: Vid syneförrättningen liksom vid lånets fördelning förelåg den situationen, att inom en i laga ordning utbruten hemmansdel delägarna på grund av samsjedelning hävdade var sina områden av den genom torrlägningsföretaget förbättrade marken, och vid fördelningen påfördes

envar av dem så stor del av lånet, som svarade mot den båtnad hans sålunda hävdade mark haft av företaget. Några år därefter verkställdes på ansökan av en delägare klyvning å hemmansdelen, varvid marken graderades i sitt genom torrläggningen förbättrade skick och fördelades med användande av mantalet såsom delningsgrund. Vid förrättningen avhandlades den frågan, huruvida med hänsyn till den använda delningsgrunden de andelar av lånet, vilka belöpte å alla sämjedelningslotterna, borde sammanräknas samt ägarna därefter deltaga i lånets gäldande i förhållande till sitt mantal. Detta bestreds av vissa delägare men ansågs av förrättningsmännen vara rättvist. Något beslut i denna ej till skiftet hörande fråga meddelades icke. Emellertid träffade delägarna förening därom, att några ersättningar för odling eller hävd ej skulle utgå. Sedan klyvningen faststälts, instämde ägaren till en klyvningslott, som i enlighet med fördelningsbeslutet fått betala mer än som efter mantalet belöpte på hans lott, ägarna till övriga klyvningslotter med yrkande, att de måtte förpliktas till honom utgiva vad han sålunda under två år fått betala för mycket. Till stöd härför åberopade klagandena ett utlåtande av lantbruksingenjören i länet, vari anfördes bland annat: Ett fel förefunnes i den av länsstyrelsen gjorda fördelningen. När ett hemman icke vore lagligen delat, skulle rätteligen annuiteten uppföras som en gemensam inbetalning för det odelade hemmanet, och betalningen ske efter den delningsgrund, som vid blivande skifte skulle tillämpas. En sämjedelning av oskiftad mark kunde icke anses utgöra laglig grund för fördelningen, emedan »äganderätten» (delningsgrunden?) i ett oskiftat hemman vore i Stockholms län öretalet, ej innehavet. Sedan hemmanet blivit skiftat, kunde därefter varje hemmansdels betalningsskyldighet uträknas efter dess andel av den förbättrade jorden. Den gjorda fördelningen borde anses vara endast av tillfällig natur, avsedd att gälla endast till dess sådana förhållanden genom skifte inträtt, att en verklig och rättvis fördelning kunde äga rum. Svarandena invände att genom länsstyrelsens utslag annuiteterna blivit oupplösligt knutna vid vederbörande hemmansdelar, så att de utginge därifrån oberoende av var eller hur varje särskild hemmansdel kunde bliva utlagd på marken samt vad enskilda jordägare därom beslutade. Häradsrätten yttrade i sin dom att, enär länsstyrelsens utslag rörande lånets fördelning vunnit laga kraft, ty och som den av käranden åberopade omständigheten att genom hemmansklyvningen delägarna kommit i lika åtnjutande av den genom företaget vunna förbättringen icke kunde, på sätt käranden yrkat, medföra förändring i den genom förenämnda utslag föreskrivna återbetalningsskyldigheten samt käranden ej heller i övrigt ådagalagt något förhållande, som kunde föranleda bifall till käromålet, bleve detsamma ogillat. Svea hovrätt fann ej skäl göra ändring i häradsrättens dom, och hovrättens dom blev av högsta domstolen fastställd.

Någon fast rättspraxis på området har, såvitt lantmäteristyrelsen kunnat finna, icke utbildats sedan regeringsrättens tillkomst.

Vid ett närmare ingående på det förevarande spörsmålet må till en början framhållas att man varken vid syneförrättningen eller vid lånets fördelning kan veta, om vid ett blivande skifte innehavet enligt sämjedelningen eller skattetalet kommer att bliva delningsgrund (9 kap. 3 § jorddelningslagen). Redan detta förhållande synes utgöra skäl för att låta varje sämjedelningslott svara för så stor del av lånet, som svarar mot den båtnad, som den till lotten hävdade marken vunnit genom torrlägningsföretaget, enär man därigenom åtminstone åstadkommer rättvisa, så länge sämjedelningen länder till efterrättelse. Vidare bör beaktas den omständigheten att om innehavaren av en sämjedelningslott vid laga skifte mister mark, varå han verkställt odlings-

arbete — och härtill äro åtgärder för markens torrläggning att räkna — han enligt 14 kap. 6 § jorddelningslagen är berättigad att bekomma ersättning för odlingsarbetets värde. Detta förhållande synes alldeles avgjort tala för att man för ernående av en även för framtiden rättvis lösning bör förfara på nyss angivet sätt. Att, då fastighet sämjevis delats, fördela avdikningslånet på samma sätt som om fastigheten vore oskiftad, skulle uppenbarligen icke stämma väl överens med ovanberörda stadgande i jorddelningslagen. Även i övrigt tillerkänner jorddelningslagen sämjedelning sådana rättsverkningar, att det synes fullt motiverat att binda återbetalningsskyldigheten för lån, varom här är fråga, endast vid den lott, vars mark förbättrats genom torrläggningen. Sålunda kan, om sämjedelningen skett före jorddelningslagens ikraftträdande, innehavaren av en sämjedelningslott utan övriga delägares i fastigheten hörande upplåta och avstycka intill en femtedel av sämjedelningslottens ägvidd, och något hinder möter icke att i sådan avstyckning ingår all den genom företaget torrlagda, till lotten hörande marken. För övrigt må framhållas att å vissa orter — särskilt i Dalarna, Skåne och Hälsingland — genom upprepade sämjedelningar hela det nuvarande fastighetsbeståndet är så genomgående grundat på sämjedelning, att det enligt lantmäteristyrelsens mening skulle vara fullkomligt omöjligt eller åtminstone orimligt att vid fördelning av avdikningslån bortse från sämjedelningarna. Även må nämnas, att det under de senare årtiondena blivit allt vanligare, att, då sämjedelning föreligger, delägarna vid skifte förena sig om att antaga innehavet såsom delningsgrund.

Vidare förtjänar framhållas att beträffande sämjedelning olika regler gälla vid registrering i jordregister och i fastighetsregister för stad. I jordregistret bortses alldeles från sämjedelning. I fastighetsregister för stad däremot upp-
tages varje före den 1 januari 1928 genom sämjedelning utbruten lott såsom särskild stadsåga. Med hänsyn till nuvarande livliga samhällsbildning och omfattande inkorporeringar med städer och samhällen synes det önskvärt, att vid fördelning av avdikningslån samma regel, som tydligen måste tillämpas i stad, kunde tillämpas även på landet. Huru skulle för övrigt eljest lämpligen förfaras, om en torrläggningsförrättning berör mark fallande delvis inom jordregisterförordningens och delvis inom 7 kap. fastighetsbildningslagens tillämpningsområden, och en sämjedelad fastighet sträcker sig över båda områdena, samt fastighetsdelning enligt lagen den 25 april 1930 ännu icke skett? (Se 7 § nämnda lag angående legalisering av sämjedelning.)

Slutligen må med avseende å kronans säkerhet för avdikningslån framhållas, att kronan knappast kan hava berättigade anspråk på att erhålla säkerhet i mer än den särskilt lagfarna, genom sämjedelning utbrutna fastighet, vars mark förbättrats genom företaget och vars ägare gjort ansökan om lånet. Då fång till andel av fastighet kan, utan hinder av att andelen icke lagligen utbrutits, lagfaras och sådan fastighet därefter kan särskilt intecknas för fordran, synes därav böra bliva en konsekvens, att fastigheten även kan gentemot kronan för sig göras ansvarig för lån, varom här är fråga. Såvitt lantmäteristyrelsen kunnat finna skulle kronan beträffande lån till sådan fastighet icke löpa större risk än i fråga om vilken annan fastighet som helst i annat avseende än att, om vid ett blivande skifte innehavet icke bleve delningsgrund, fastigheten skulle så avsevärt minskas i värde, att trots kronans förmånsrätt risk skulle uppstå för kronans säkerhet. Såvitt lantmäteristyrelsens erfarenhet ger vid handen är dock i realiteten någon risk i detta avseende ej att räkna med. Det torde även förtjänna beaktas, att om ansvaret lägges gemensamt på alla sämjedelningslotterna, säkerheten minskas för innehavare av inteckningar i sådana sämjedelningslotter, som icke beretts någon båtнад genom företaget, vilket knappast kan anses överensstämmande med rättvisa och billighet.

Att märka är emellertid att icke alla ej genom laga delning tillkomna ägo-innehav med lagfarna skattetal tillkommit genom sämjedelning. Minst lika vanligt i de nyssnämnda orterna och även annorstädes — särskilt på Gotland — är det förhållandet, att ägaren av en hemmansdel till annan person upplåtit visst område, och att därå mera slumpvis beräknats visst skattetal, som utsatts i köpebrevet, och varå köparen sedan erhållit lagfart. En sålunda tillkommen fastighet är icke att anse såsom andelsfastighet utan såsom arealfastighet. Ägare till sådan fastighet äger sålunda icke påkalla laga skifte för utbrytning därav, och om på ansökan av annan intressent laga skifte kommer till stånd, skall fastigheten utbrytas såsom lägenhet och erhålla vad efter uppskattning svarar mot vad den förut enligt upplåtelsehandlingen innehaft (9 kap. 2 § tredje stycket jorddelningslagen). Utbrytning av området kan också ske separat genom avstyckning eller — om upplåtelsen skett för jorddelningslagens ikraftträdande — genom ägostyckning. Tyvärr kan dock jordägaren sällan förmås att slutgiltigt ordna saken på detta sätt, emedan han på grund av den en gång vunna lagfarten är oförhindrad att separat lagfara och inteckna dylik fastighet utan laglig utbrytning. Därest område, jämte det dess storlek, läge och gränser angivits, tillika vid upplåtelsen betecknats med visst mantal och det ej veterligen genom laga kraft ägande dom bestämts, att området skulle betraktas såsom hemmansdel, eller detsamma blivit vid ägoskiften så ansett, ansågs vid jordregistrets uppläggande presumtion föreligga för att området vore att anse såsom lägenhet, och om dylik lägenhet skulle domhavanden lämna överlantmätaren uppgift enligt formulär F, varifrån den sedan skulle införas i jordregistret. (Se anvisningen till formulär F.) Till följd av att många domhavande underlåtit att lämna uppgift om dylika lägenheter torde kunna antagas, att ett mycket stort antal befintliga lägenheter av detta slag ej upptagits i jordregistret, men i den mån de upptäckas komma de att förr eller senare inflyta däri. I fastighetsregister för stad skall område, varom här är fråga, alltid upptagas såsom särskild stadsäga. Av det anförda torde inses, att det skulle vara principiellt felaktigt att göra en dylik med skattetal betecknad arealfastighet efter mantalet gemensamt med stamfastigheten ansvarig för återbetalningen av avdikningslån, vare sig den förbättrade jorden befinner sig inom lägenheten eller inom stamfastigheten. Att avgöra om ett upplåtet område är att betrakta såsom andelsfastighet eller såsom arealfastighet är ofta mycket svårt, och det är vid jorddelningsförrättningar vanligt att tvister härom måste jämlikt 3 kap. 12 § underställas ägodelningsrättens prövning. Att vid en syneförrättning eller i samband med fördelning av avdikningslån ingå i prövning av dylika ganska subtila frågor ställer sig givetvis besvärligt och kan också undvikas genom att beträffande såväl dylika lägenheter som verkliga sämjedelningslotter tillämpas den fördelningsprincip, lantmäteristyrelsen ovan ansett lämplig.

Över huvud taget synes således anledning ej föreligga att såsom villkor för att fastighet, varom här är fråga, må påföras särskilt ansvar för återbetalning av avdikningslån uppställa fordran på att fastigheten blivit i laga ordning utbruten. Av vikt är däremot, att fastigheten blivit i inskrivningshänseende så behandlad, att den kan för sig intecknas.

Av vad lantmäteristyrelsen ovan anført torde framgå, att behov måste anses föreligga ej mindre av ett klarläggande av vad som är att anse såsom gällande rätt dels i fråga om principerna för fördelningen av återbetalningsskyldighet för avdikningslån, dels ock beträffande vilket ansvar som efter delning av fastighet, varå återbetalningsskyldighet för viss andel av sådant lån lagts, åvilar envar av delfastigheterna, än även av lagbestämmelser, en-

ligt vilka det i sistnämnda fall bleve möjligt för länsstyrelsen att på ansökan av sakägare verkställa en fördelning sålunda, att envar av delfastigheterna bleve ansvarig för endast viss del av den på den odelade fastigheten vilande låneandelen. Härigenom skulle undanröjas ett fastighetskrediten nu besvärande osäkerhetsmoment, och de svårigheter, som möta vid såväl indrivandet av låneannuiteter som exekution å delfastighet, skulle åtminstone i huvudsak försvinna. Med den förmånsrätt, som i lag är tillagd kronan för avdikningslån synes genom en sådan fördelning knappast kunna uppstå någon risk för förlust från kronans sida. Det kan dock icke fränkommas, att en sådan anordning skulle innebära stora avvikelser från de analogier till inteckningsförhållandena som föreligga. Särskild uppmärksamhet måste ägnas däråt, att fördelningen ej verkställas på sådant sätt, att efterföljande förmånsrättshavares rätt försämras. En framträdande svårighet ligger vidare däri, att, såsom ovan antytts, enligt gällande rätt delfastighet i vissa fall icke alls eller endast subsidiärt ansvarar för lånet. Den föreslagna lagstiftningen kan därför antagas bliva av ganska ömtålig art.

En annan lämplig anordning i motionens syfte, som sannolikt skulle ställa sig betydligt enklare och därtill vara utan någon som helst risk för kronan, vore att tillåta delfastighets avlösning från densamma åvilande ansvar för avdikningslån genom inbetalning av så stor del av låneandelen, som minst motsvarar delfastighetens värde i förhållande till värdet av hela den fastighet, varå det särskilda ansvaret vid lånets fördelning lagts.

Slutligen förefinnes ett påtagligt behov av en enkel metod för konstaterande och avgörande av, om en avsåndrad eller avstyckad fastighet på grund av de ovanberörda stadgandena i 27 § hemmansklyvningslagen och 19 kap. 24 § jorddelningslagen är subsidiärt ansvarig eller fri från ansvar för gravation av ifrågavarande slag, som belastar stamfastigheten. Ifrågasätts kan även om icke en sådan anordning skulle kunna vara lämplig att, där fråga är om avstyckning från fastighet, som besväras av i nämnda lagrum åsyftade gravationer, det skulle åligga förrättningsmannen att på sakägares begäran ex officio verkställa utredning för konstaterande av, om det avstyckade området ensamt eller tillsammans med vad redan vore från fastigheten avsåndrat eller avstyckat utgjorde mer än en femtedel av fastighetens ägovidd, och att genom fastställelsen å förrättningen ett bindande avgörande därutinnan finge anses träffat. Med stöd av förrättningshandlingarna skulle sedan kunna göras anteckning om förhållandet i fastighetsboken.

Lantbruksstyrelsen har vitsordat, att svårigheter i fråga om återbetalningen av avdikningslån i många fall uppstått till följd av förhållanden, för vilka redogörelse lämnats i motionerna. *Lantbruksstyrelsen* har därför tillstyrkt, att frågan om att bereda möjlighet till uppdelning av avdikningslån vid jorddelning gjordes till föremål för närmare utredning.

Statskontoret har i sitt yttrande till utskottet anfört:

Enligt mom. 10 av kungörelsen den 11 juni 1926 (nr 258) angående villkoren för lån från statens avdikningslånefond sådan denna kungörelse lyder enligt kungörelsen den 14 juni 1929 (nr 166) har vederbörande länsstyrelse att, sedan med lån från fonden understött torrlägningsarbete blivit slutligen avsynat och av lantbruksstyrelsen godkänt, efter framställning från statskontoret meddela beslut om ordningen för lånets återbetalning samt, där flera fastigheter skola ansvara för återbetalningen, om lånets fördelning å dessa fastigheter. Vid fördelning av lån på flera fastigheter sker fördelningen efter

den båtnad varje fastighet har av företaget i förhållande till övriga av lånet delaktiga fastigheter. Denna båtnad har redan vid företagets planläggning blivit bestämd genom sådan syneförrättning, som omförmäles i 10 kap. vattenlagen, och genom särskild föreskrift i nyss återopade moment av kungörelsen den 11 juni 1926 enligt dess förändrade lydelse är sört för att lagakraftägande beslut i fråga om båtnadsfördelningen städse föreligger, då belut meddelas i fråga om lånets fördelning. På grund av att båtnaden redan vid syneförrättningen fördelas mellan de i företaget ingående fastigheterna samt lånefördelningen såsom nu angivits är helt beroende av denna båtnadsfördelning, kan lånet av vederbörande länsstyrelse icke fördelas mellan andra fastigheter än dem, för vilka delaktighet i företaget blivit fastställd vid syneförrättningen. Detta framgår jämväl av rättsfall i regeringsrättens årsbok ref. 1916 nr 37 och 1929 nr 40 samt 1912 not. Jo 124 ävensom Nytt juridiskt arkiv, avd. I 1908 sid. 204.

Emellertid finnas vissa föreskrifter, varigenom ansvaret för lån av ifrågasvarande beskaffenhet fördelas mellan stamfastighet och avstyckad lägenhet. I 19 kap. 24 § av lagen den 18 juni 1926 om delning av jord å landet, som trädde i kraft den 1 januari 1928, föreskrives sålunda, bland annat, att, därest fastighet, varifrån avstyckning ägt rum, häftar för lån, som av allmänna medel lämnats för beredande av odlingsföretag (avdikningslån), och det avstyckade området ensamt eller tillsammans med vad redan må vara från fastigheten avsondrat eller avstyckat utgör mera än en femtedel av fastighetens ägovidd, skall i fråga om det avstyckade områdets ansvar för sådant åliggande vad i 37 § 3 mom. av förordningen den 16 juni 1875 angående inteckning i fast egendom är stadgat om avsondrad lägenhets ansvar för intecknad gäld äga motsvarande tillämpning.

Av dessa föreskrifter i jorddelningslagen framgår, att avstyckat område, som icke jämte tidigare avstyckning eller avsondring uppgår till mera än en femtedel av den odelade fastighetens ägovidd, är fri från ansvar för lånet. Att så är förhållandet synes dock icke av gravationsbevis å avstyckningen. Tvärtom kommer sådant bevis att utvisa, att avstyckningen ansvarar för lånet med hela de annuiteter, som åvila stamfastigheten. Beträffande avstyckning, som ensam eller jämte tidigare avstyckning eller avsondring uppgår till mera än en femtedel av den odelade fastighetens ägovidd, framgår av gravationsbevis allenast, att avstyckningen ansvarar för samma annuiteter som stamfastigheten, men icke ansvarets subsidiära karaktär.

Avstyckade lägenheter äro ofta avsedda för bildande av egna hem, och vederbörande köpare äro hänvisade till att intekna lägenheten för beredande av medel till dess bebyggande. På grund härav torde ovan angivna svårigheter att styrka i vad mån lägenhet ansvarar för avdikningslån stundom kunna medföra betydande olägenheter. Sparbanker och andra långivare uppställa nämligen i regel för lån mot fastighetsinteckning villkoret, att den belånade inteckningen gäller med bästa rätt, och godkänna därför icke inteckning i fastighet, som, enligt vad gravationsbevis utvisar, häftar för avdikningslån. Där stamfastighetens ägare sålt avsondringen såsom gravationsfri, kan han därför nödgas att för befriande av lägenheten från ansvar för lånet inbetala hela den del av lånet, för vilken stamfastigheten svarar. Enligt statskontorets erfarenhet förekommer detta i ett avsevärt antal fall.

Onekligen tala sålunda vissa skäl för ett tillmötesgående av motionärernas hemställan. Statskontoret vill emellertid framhålla, att möjlighet till uppdelning av avdikningslån å sådana fastigheter, som uppkommit genom delning av viss fastighet, vilken besväras av dylikt lån, förutsätter ett ganska komplicerat förfarande, som kan förorsaka betydande kostnader för sak-

ägarna och måste för vissa myndigheter — exempelvis statskontoret, lantbruksstyrelsen och länsstyrelserna — medföra väsentligen ökat arbete. Även om på grund härav tveksamhet kan råda, vill statskontoret med hänsyn till den vikt och betydelse frågan otvivelaktigt har för den enskilde icke motsätta sig, att en undersökning i det av motionärerna avsedda syftet kommer till stånd.

I yttrande till utskottet har lantmäteristyrelsen framhållit, bland annat, att behov måste anses föreligga att få klarlagt vad som i vissa fall är att anse såsom gällande rätt i fråga om principerna för fördelning av återbetalningsskyldighet för avdikningslån. Lantmäteristyrelsen har vidare framhållit, att det bör för alla fall klarläggas, vilket ansvar som efter delning av fastighet, varå återbetalningsskyldighet för sådant lån blivit lagd, åvilar envar av delfastigheterna. Därjämte har lantmäteristyrelsen betonat, att lagbestämmelser erfordras, enligt vilka länsstyrelse skulle äga möjlighet att, sedan delning skett av fastighet, som häftar för avdikningslån, på ansökan av sakägare verkställa en fördelning av återbetalningsskyldigheten sålunda, att envar av delfastigheterna bleve ansvarig för endast viss del av det lån, som åvilade den odelade fastigheten. Statskontoret har förklarat, att — ehuru viss tveksamhet kunde råda — statskontoret icke ville motsätta sig, att en undersökning i det av motionärerna avsedda syftet komme till stånd. Lantbruksstyrelsen har för sin del tillstyrkt, att utredning verkställas rörande spörsmålet om att bereda möjlighet till uppdelning av avdikningslån vid jorddelning.

Utskottet.

Med hänsyn till vad de sakkunniga myndigheterna sålunda anfört finner utskottet skäl föreligga att föreslå riksdagen att hos Kungl. Maj:t begära utredning i förevarande ämne. Vid en sådan utredning måste, såsom lantmäteristyrelsen framhållit, i första hand klarläggas, vad som är gällande rätt för alla fall beträffande fördelning av återbetalningsskyldighet för avdikningslån ävensom vilket ansvar, som efter delning av fastighet, vilken ansvarar för avdikningslån, åvilar delfastigheterna.

Utskottet får därför hemställa,

att riksdagen, i anledning av motionerna I: 213 och II: 482, måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville låta verkställa utredning angående möjligheterna att, sedan fastighet, varå återbetalningsskyldighet för avdikningslån vilar, blivit delad, åstadkomma uppdelning å delfastigheterna av ansvarigheten för lånet samt för riksdagen framlägga det förslag, vartill utredningen kan föranleda.

Stockholm den 28 april 1936.

På andra lagutskottets vägnar:

K. G. WESTMAN.

Vid ärendets behandling hava närvarit:

från första kammaren: herrar *K. G. Westman, Linder, Frändén, Gustaf Tamm**, *Lindhagen**, *Karl Bodin* och *Elof Andersson*, samt

från andra kammaren: herrar *Hage, Olovson* i Västerås, *Pettersson* i Hällbacken*, *Sandström* i Sollefteå, *Hassler**, *Hermansson, Johanson* i Huskvarna* och *Johansson* i Tväråselet*.

*) Ej närvarande vid utlåtandets justering.